

Adimena, Balioak, Ikerketaren Filosofia*

JEAN PIAGET ETA RICHARD EVANS

«Intelligence, Values, Philosophy of Research»,

in R.J. Evans, Jean Piaget: The Man and His Ideas. New York: Dutton, 1973. Part 3, 31-41 or.

(Intelligence, Values, Philosophy of Research)

Evans: Alda dezagun momentuz gaia. Estatu Batuetan eztabaida interesgarria dago Kaliforniako Unibertsitateko Arthur Jensen doktorearen txosten bati buruz (1969). Txosten hori *Harvard Educational Review* izeneko aldizkarian argitaratu da. Jensen doktoreak Estatu Batuetan *Programme Headstart*¹ esaten dioguna kontuan hartzen du eta uste du horren porrota ez dagoela agian ingurune defaboretuetan hazitako haurren ingurunea behar bezala zabaltzeko irakasleek duten ezintasunean. Haren ustez benetako arazoa haur beltzen genetika mailako gutxiegitasun posibleetan datza. Haren irudiko, nahiz adimen mota batean —adimen konkretuan gehienbat— beharbada ezberdintasunik ez izan, balegoke adimen abstraktu mota bat okerrago garatua izango litzatekeena haur beltzeengan, arrazoi genetikoak medio. Zer uste duzu?

Piaget: Bi ohar dauzkat. Lehenbizi, begien bistakoa da faktore genetikoez adimenaren garapenean badutela eragina. Baina egin dezaketen guztia ahalbide batzuen sorrerara mugatzen da. Faktore genetikoez ez dute zer ikusirik ahalbide horien gauzatzean. Honek esan nahi du gizakiaren gogoan ez dagoela bat-batean bertan kokatzen den sortzerik gabeko egiturarik. Gure elkarrizketa osoan zehar azpimarratu dudanez, gure gogo egitura guztiak eraiki egin behar dira. Horrela, ba, faktore genetikoak edo heldutasun mailako gaiak ez dira nahikoa aldi bakoitzean benetan gertatzen dena esplikatzeko.

* Testu hau Jesus M. Larrazabalek itzuli du ingelesetik. Eskerrik asko Kepa Korta lankideari testua irakurri eta zuzenketa batzuk egitea gomendatu duelako. Jean Piaget (1896-1980) psikologo ospetsua Genevan hil zen duela hogeita bost urte. Hark epistemologia genetikoan egindako lana ekarri nahi da gogora gaur, Piageten obra zabal eta sendoa irakurtzera gonbidatuz.

¹ Programa honen helburua familia pobreetako haurrei laguntzea zen, batez ere gaur afroamerikar esaten diegunetakoei, eskola atzerapenak gutxiagotzeko asmoz. [Ohar hau itzultzailearena da].

Bigarren oharra: Nola neurtzen du Jensenek adimena? Performantzia emaitza batzuk sinpleki oinarritzat hartuz edo konpetentzia, barne egitura, hauteman nahi dugu? Beldur naiz oso horrelako azterketetan beti emaitzak neurtzera jotzen dela eta begien bistakoa da emaitzak aldatu egingo direla gizarte ingurunearen arabera. Nik neuk ez dut inolako uste onik adimen koizienteetan oinarritutako neurrietan edo performantziaren beste edonolako neurritan ere. Oro har, beraz, Jensenen ondorioa oso eztabaidagarria iruditzen zait.

Evans: Adimenaren neurketaren aitzindari izan ziren Bineten eta Simonen taldearekin Parisen zinenean, badakit zuk zeuk ere arlo horretan lan egin zenuela. Ez al zinen garai horretantxe hasi Binetek eta Simonek adimena neurtzeko erabiltzen zituzten premisa batzuk zalantzan jartzen?

Piaget: Bai. Jakina denez, Parisera iritsi nintzenez ikasle gisa, Binet hila zen, baina Simonek Burten adimen testen frantsesezko bertsio normalizatu bat egiteko enkargua egin zidan. Hasieratik beretik harritu ninduen ez zen izan haurraren erantzuna, erantzun faltsuen zergatia baizik. Ni hasi nintzen bilatzen ea zergatik haurrak ez ziren gai gauza batzuk ulertzeko —adibidez, zatien inklusioa osoan—. Hor, testen estandartzea baino arazo askoz interesgarriagoak zeudela konturatu nintzen.

Evans: Beste era batez esanda, alderdi kualitatiboek eman zioten hasiera prozesu horri guztiari.

Piaget: Horrelaxe da. Hau ez da Binet-Simonen testen kritika. Test hauek zerbitzu handia eskaini dute. Baina arazoak sortu ere bai. Esate baterako, Binet-Simon eskalan haurrak hamar bat urte dituzenean jabetu egin behar du pisuen seriatzeaz, eta luzerenean, aldiz, zazpi bat urtekin egiten du. Zergatik ezberdintasun hori? Arazo liluragarria. Hain zuzen, emaitza estatistikoetara mugatu beharrean, horixe zen nik aztertu nahi nuen arazo mota.

Evans: Goazen orain beste esparru batera. Piaget doktorea, zure obran aztertu dituzun arazo orokorrei begiratuz, nik uste dut zeure iritzia ematea oso interesgarria litzatekeela. Zein da, zure ustez, zeure ekarpenik esanguratsuen? Galdera hau konplikatu da, zure lanek filosofian, matematikan, psikologian ekarpenak egin dituztelako. Baina, zure obra osorik hartuta, zein iruditzen zaizu ekarpenik garrantzitsuen?

Piaget: Ba, nik uste dut gehienbat nire egitekoa arazo batzuk eraikitzea izan dela —diziplinarteko ikuspuntu honen faltan, beste ikertzaile batzuei ihes egin diena—. Garapena perspektiba epistemologiko batetik hartuta, arazo mordo bat azaltzen da argi, begien bistara, eta harrigarria gertatzen da nola inork ez dituen lehenago ikusi. Har dezagun kontserbazioaren adibidea. Hain da bistakoa: duela belaunaldi asko horren kontzientzia izan behar genuen, baina zain egon behar izan dugu ikuspegi epistemologikoa heldu arte.

Evans: Honek beste galdera batera garamatza. Epistemologia bezalako sistema filosofiko ez-enpiriko batetik sistema psikologiko enpiriko batera —zuk epistemologia genetikoa esaten diozunera— pasatzeak ez du sinplea izan behar. Zein dira diziplinarteko joan-etorri horren zailtasunak?

Piaget: Erantzutea ez da erraza. Baina ohar batzuk dauzkat egiteko. Epistemologo guztiek, edozein eskolatakoak izanda ere, inplizituki psikologiari dei egiten diote. Kontsiderazio psikologiko guztiak uxatu nahi dituztela esaten dutenean ere, honek posizio psikologiko bat hartzea esan nahi du. Positibista logikoek psikologiari ihes egitea posible dela diote, logika hizkuntzara, sintaxi orokorrera eta semantikara erreduzi daitekeela argudiatuz. Beraiek diotena diotela, posizio psikologikoak hartu dituzte. Ez dezagun ahaztu hipotesi psikologiko inplizitu guztiak egiaztatuak izan daitezkeela eta hala izan behar dutela. Egiaztatze hau falta zaio epistemologiari eta filosofiari. Egiaztatzearen eremuan sartzen garenean betiko arazoak tratatzen ditugu, baina zehatzago bihurtzen dira. Gertaerek horiek argitzen laguntzen dute.

Evans: Sistema filosofiko batetik sistema psikologiko batera pasatzean aurkitu dituzun zailtasunen artean aipa ditzagun zure ikerketa metodoari buruzko kritikak. Psikologiaren «esperimentu eskema» tradizionala honetan dago, hipotesi bat jarri eta egiaztatu, era bat baino gehiagotan egin daitekeena. Maiz, zeure ikerketa propioek ez dute eskema tradizional hau segitu eta horrek kritikak ekarri dizkizu. Nola erantzungo zenioke horri?

Piaget: Ahal dudan erarik sinpleenean. Eman dezagun ikertzaile batek haurren garapenaren eremuan esperimentu bat aitzinikusi duela; aurretik hipotesi bat formulatu du eta, bere esperimentuan, hipotesi hori ona edo txarra den jakiten saiatuko da. Horrelako egoera batean guztia kanalizatua dago, elementu bakoitzak alde aurretik jarritako eskema batean integratu behar du. Neure arazoa haurren eta helduen arteko ezberdintasunak, edo estadio batetik besterako ezberdintasunak aurkitzea zen. Ezberdintasun hauek determinatzeko askatasun handienarekin jokatu behar da, miatu egin behar da. Hastapenean plangintzatu egiten bada, dena faltsutzen da. Benetan interesa duen guztia baitezpada aitzinjarritako proiektu orotik kanpo dago. Zerbait berria bilatzen dudalako ez daukat hain zuzen esperimentu eskemarik. Niretzat, esperientzia bat ongi ateratzen da espero ez den zerbait ematen duenean. Orduantxe bihurtzen da pizgarria.

Evans: Konforme al zinateke zure obra hipotesi esanahi-emaielen produkzio moduan ikusiko balitz?

Piaget: Horixe zen nire helburua.

Evans: Ezberdintasun agerikoa dago hipotesien bila ibiltzearen eta horien egiaztatzearen artean. Honek ikerketa induktiboaren eta ikerketa deduktiboaren arteko kontrastera eramaten gaitu, ebatzia ez den arazo batera, jakina. Hurbilpen induktibo bat hartuz, hurbilpen deduktibo guztiak baztertzen al dira?

Piaget: Ez beti. Bien artean harreman garrantzitsuak daude. Nire lanetan beti saiatu naiz —sarritan lankideen laguntzarekin— egitura batzuk formalizatzen. Formalizazio hauetatik abiatuz, egitura hauen dedukzioak egin daitezke eta dedukzio hauek askotan ikuspuntu berriak eta esperientzia induktibo berriak sortarazten dituzte. Elkarrekintza dago.

Evans: Zure obrari eskainitako liburu berri batean (1969) Phillips psikologo amerikarrak zure metodoaren kritika egiten du. Harvard Unibertsitateko Robert Rosenthalen lan berriak (1966) hartzen ditu oinarritzat, hark sostengatzen baitu ikertzaileak espero dituen gauzek emaitzetan eragina izan dezaketela. Hor hipotesiek jadanik beren konfirmazioa daramate. Rosenthalek esaten du gure ikerketen zati handi batek hauxe egiten duela, bilatzen duguna aurkitu, ez dugula behar bezala aintzat hartzen ikertzailearen alde aurreko posizio hartua. Phillips doktoreak uste du kritika hauek zure lan batzuei edo zure taldeko batzuei aplikatzeko modukoak direla. Zer uste duzu honetaz?

Piaget: Uste dut oker dagoela. Ikerketan indukzioari eta dedukzioari buruz esan berri dudanez, ni hipotesi minimoetatik abiatzen naiz. Emaitzak argitaratzen direnean, arakatu egiten dira eta orduan mugatzen da hipotesien eta gertaeren arteko lotura. Baina, gehienetan ni hipotesi oso inkompletoetatik abiatu naiz, batzuetan faltsu ere suertatu direnak. Gertaerei sinpleki segituz, heldu izan naiz aitzinikusia nuen guztitik zeharo ezberdina den gauza batera.

Evans: Laburbilduz, zuk diozu ezin zaizula salatu zeure ikerketetan alde aurreko posizioa hartzen duzunik, ez baituzu alde aurreko posiziorik.

Piaget: Bai, halaxe da gutxi gorabehera.

Evans: Hau hipotesien formalizazio graduaren funtzioan egongo da.

Piaget: Bai.

Evans: Zure ustez zeure obran egin duzun ekarpenik garrantzitsuenaz galde egin dizudanean, ez dituzu garapen moralari buruzko hasiera hasierako lanak aipatu. Badakizu amerikarrak hain daude moralitatera emanak, zure lanetan horietxetan bereziki daude interesatuak. Errepaso bat eskainiko zenioke eremu horretako ikerketen puntu nagusiei?

Piaget: Ontasun jainkoarra, benetan historia zaharra da! Egun batean, lankide batek hauxe esan zidan: «Gertaerak eta frogak oso ongi daude, baina zer pasatzen da balioez hitz egiten dugunean? Ohar hauek eman zioten lehen bultzada haurren juizio moralari buruzko nire lanei. Beraz, nik juizio morala juizio logikoarekin paraleloan aztertu nuen. Betiko eran, hasieran hipotesiak ebitatuz, espero ez nituen gauzak aurkitu nituen: adibidez, zazpi urte ingurura arte obedientzian eta autoritatean oinarritutako jokabide moralaren eta gero, justizia ideia eratzen hasten denean, kooperazioan oinarri-

tutako jokabide moralaren arteko ezberdintasun handia. Justizia ideia hau ez da zimendatzen helduaren autoritatearen gainean eta sarritan autoritate horren kaltean agertzen da. Haurren beraien arteko berdintasun harremanetan oinarritzen da. Bazirudien honek guztiak paralelismo bat zuela estadio aitzin-operatzailearen garapenarekin eta juizio logikoaren eremuko eragiketa zehatz eta formalen estadioarenarekin.

Evans: Orain beste alderdi batera pasa nahi nuke, beharbada pertsonalagora. Badakit zeure bizitza aberatsean gizaki handi askorekin izan duzula harremana. Galde egin al diezaizuket zein miresten dituzun gehien?

Piaget: Einsteinek sakon markatu ninduen, guztiaz interesatzen zelako. Gure kontserbazio esperientziei buruz galdetu zidan eta harrituta geratu zen kontserbazio nozio hori garapenean hain berandu datorrela jakin zuenean. Honek argitu egiten zion pentsamendu arrazionala lortzeko dagoen zailtasun izugarria.

Evans: Einsteinez aparte, ba al da beste pertsonalitate garrantzitsurik berekin topatzerakoan markatua sentitzeko modukorik?

Piaget: Gogoan daukat elkarrizketa oso aberasgarri batzuk izan nituela Oppenheimerrekin. Pertzepzioaren egitekoaz izan zen. Hasieran ez zuen ulertzen zer esan nahi nuen hauxe nioenean, pertzepzioa ez da guztia, ekin-tzara subordinatuta dago. Baina, subordinazio honek pertzepzioaren eginbideak indartzera zetorrela azkenik ulertu zuenean, orduan neure ikuspuntua-ren alde jarri zen. Elkarrizketa hauek asko eman didate. Pizgarria zen hainbeste garrantziko gizon bat ikustea bere esparrutik kanpoko arazo batean gogoeta egiten eta haren gogoeta faseak bereiztea.

Evans: Estatu Batuetara eta mundu osora egindako bidaiatan ikasle eta irakasle asko topatu dituzu. Ez zaituzte beti ulertu. Zein dira zeure ustez zure obran dauden gaizki aditutako gauzak?

Piaget: Bereziki gaizki ulertua izan dena eraikuntza nozio funtsezkoa izan da, hau da, ez subjektuan ez objektuan izaterik gabeko egitura berriak direnaren eta eraiki egiten direnaren ideia. Nire lagun Berlynek (1965) artikulu bat idatzi zuen ni neo-behaviorista naizela esanez, eta horretarako oinarria ezagupen fisikoaren izaerari buruzko nire tesietan hartu zuen, eta abar. Lau urte geroago, Montereyn izandako sinposio batean, Beilinek hitzaldi batean neo-maturazionista nintzela esan zuen eta nire ideietan pixka bat barneratuz gero guztia innatua, guztia barrutik datorrela aurkitzen omen da.

Ba, ni ez naiz ez bata eta ez bestea. Guztia barrutik dator, jakina, baina erregelatze eta eraikuntzaren bidez. Berriaren eraikuntza ideia hau da ulertarazteko zailena.

Evans: Zure ideietatik abiatzen direla esaten duten ikerketa proiektuak eta zeuri gaizki etorriak eta atsegabeak iruditzen zaizkizunak ezagutu al dituzu?

Piaget: Zoritxarrez, maiz gertatzen da.

Evans: Adibide zehatzak emango zenituzke?

Piaget: Ez, ez, ez datozkit gogora. Baina lan hauetako batzuen akats nagusia honetan dago, nire lana eta nire ideiak zatitu egin dituzte. Jendea errebertsibilitatea ikertzera sartzen da eta axolagabe ahaztu egiten dituzte gaiaren beste alderdi guztiak. Kontserbazioa aztertzen dute eta egiturak axolagabe ahaztu. Eraikuntza nozioaz gain, nire beste ideia nagusia hauxe da: eraikitzen diren egiturak egitura osoak dira. Honek esan nahi du estadio jakin batean eragiketa ezberdin guztien artean elkarrekintzak daudela. Beraz, eragiketa bat aztertzea beste elementuetatik isolatuz proiektu osoa faltsutzea da.

Evans: Honek esan nahi al du aldizkarietan argitaratutako eta zure obraren ondorio gisa agertutako ikerketen zati handi batek gaizki ulertu handienak eta beste ikerketa zorigaiztokoak sortarazteko arriskua duela? Beste hitzkin esanda, borobilean bueltaka eta alfer samar.

Piaget: Nahi baduzu.

Evans: Zertan ari zara lanean gaur egun? Zein dira etorkizunerako zure ametsak?

Piaget: Ene! Proiektu berriak beti alde aurretik ikusi gabeko arazoetatik datoz. Azken urteotan kausalitatea aztertu genuen. Gure ikuspuntua asko aldatu da. Gaur arte beti subjektuaren eragiketak aztertu genituen. Baina kausalitatea aztertzerakoan objektuekin egiten dugu lan eta subjektuaren ulerpenari oposizioa egiteko horiek jartzen duten erresistentziaz arduratzen gara. Eta, alta, guk ikusi dugu kausalitatearen garapenak dituen estadioak konparagarriak direla garapen operatzaileak dituenarekin, salbu kasu honetan eragiketak objektuei zaizkiela atribuitzen. Hau da, objektua egile operatzailearen moduan hartzen da, beste objektuetan operatzen duena, eta abar. Eragiketak objektuei atribuitzen bazaizkie, orduan goititzen den arazoa hauxe da: gure ekintza propioen egitekoa zein den eta gure ekintza propioen ezagutza nola hartzen den. Nola aurkitzen ditu haurrak bere ekintza propioetan alde batetik objektuen arteko kausalitate harremanak eta beste aldetik gogo eragiketak? Horra arazo berri bat: bi abstrakzio moten arteko harremana, abstrakzio batzuk objektuetan oinarrituta, besteak ekintzetan. Bi abstrakzio mota hauen arazoan murgilduta gaude eta oraindik ez dakigu honek nora eramango gaituen. Hain justu, urritik aurrera jaso ditugun datuak aztertzen ari naiz. Hau guztia ez zen batere espero eta beste horizonte batzuk irekiko dizkigu. Horregatik, nik ez dut etorkizunerako proiektu zehatzik².

² Geroztik, gainera orokortze prozesuak, «morfismo» edo korrespondentzien eboluzioa eta «possible»etara irekitzeko era ezberdinak aztertu ditugu.